

СУБСИДУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ І СОЦІАЛЬНА СТАБІЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

©2024 **ФОМЕНКО О. О.**

УДК 336.5
JEL: E51; H20; H24; I38

Фоменко О. О. Субсидування житлово-комунальних послуг і соціальна стабільність держави: теоретико-проблемні аспекти

Розглянуто проблематику субсидування житлово-комунальних послуг в контексті забезпечення соціальної стабільності держави. Обґрунтовано, що субсидування житлово-комунальних послуг є ключовим інструментом соціальної політики, який дозволяє забезпечити доступність базових комунальних послуг для соціально вразливих верств населення. Це сприяє зменшенню соціальної нерівності та підвищенню рівня життя громадян. Проаналізовано завдання соціальної політики в контексті забезпечення гідного рівня життя населення. Також аргументовано, що субсидії є значним навантаженням на державний бюджет, тому важливо знайти баланс між соціальною підтримкою та фінансовою стабільністю держави, оскільки збільшення обсягів грошових виплат населенню може спричинити інфляційний тиск, що знизить купівельну спроможність громадян та ефективність субсидій. Досліджено ключові аспекти такого субсидування, зокрема його вплив на економічні нерівності, ефективність витрат публічних коштів, фінансову та екологічну стійкість. Розглядаються механізми розподілу субсидій, проблеми адресності та прозорості в їх наданні. Проаналізовано державні та регіональні програми, що разом із субсидуванням зменшують тягар домогосподарств з оплати комунальних послуг і підвищують енергоефективність у використанні природних ресурсів. Сформовано структурну схему механізму програми «теплих кредитів» у рамках програми співпраці з державними банками. Водночас екологічні наслідки субсидування можуть призвести до виникнення певних проблем, оскільки зниження витрат на енергію може зумовлювати збільшення споживання ресурсів та викидів парникових газів. Виділено позитивні аспекти впливу субсидування житлово-комунальних послуг на макро- та мікрорівнях, а також напрями впливу субсидування на соціальну стабільність держави.

Ключові слова: соціальна політика, соціальна стабільність, субсидування житлово-комунальних послуг, вразливі верстви населення.

Рис.: 2. Бібл.: 10.

Фоменко Олександр Олександрович – аспірант, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: fomenko.aleksey.22@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4381-9847>

UDC 336.5
JEL: E51; H20; H24; I38

Fomenko O. O. Subsidizing Housing and Communal Services and Social Stability of the State: The Theoretical and Problematic Aspects

The problems of subsidizing housing and communal services in the context of ensuring the social stability of the State are considered. It is substantiated that subsidizing housing and communal services is a key tool of social policy, which allows to ensure the availability of basic communal services for socially vulnerable strata of the population. This helps to reduce social inequality and improve the standard of living of citizens. The tasks of social policy in the context of ensuring a decent standard of living of the population are analyzed. It is also argued that subsidies are a significant burden on the State budget, so it is important to find a balance between social support and financial stability of the State, since an increase in the volume of payments to the population may cause inflationary pressure, which will reduce the purchasing power of citizens and the efficiency of subsidies. The key aspects of such subsidizing are studied, in particular its impact on economic inequalities, efficiency of public funds, financial and ecological sustainability. The mechanisms for the distribution of subsidies, the problems of targeting and transparency in their provision are considered. Both the State-based and regional programs are analyzed, which, together with subsidies, reduce the burden of households on paying for utilities and increase energy efficiency in the use of natural resources. A structural diagram of the mechanism of the program of «warm loans» within the framework of the program of cooperation with the State-owned banks has been formed. At the same time, the environmental consequences of subsidies can also lead to certain problems, since reducing energy costs can lead to an increase in resource consumption and greenhouse gas emissions. The positive aspects of the impact of subsidizing housing and communal services at the macro and micro levels, as well as the directions of the impact of subsidies on the social stability of the State, are allocated.

Keywords: social policy, social stability, subsidizing housing and communal services, vulnerable groups of the population.

Fig.: 2. Bibl.: 10.

Fomenko Oleksii O. – Postgraduate Student, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteiskyy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: fomenko.aleksey.22@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4381-9847>

Субсидування житлово-комунальних послуг є важливим інструментом державного регулювання, спрямованим на забезпечення соціальних потреб населення та збереження соціальної стабільності в умовах кризових ситуацій.

Посилення глобалізаційних процесів на тлі військових конфліктів та війн породжують серйозні виклики для економічного та соціального розвитку будь-якої країни, призводячи до значних змін у житті людей і необхідності перегляду державної

політики щодо субсидування житлово-комунальних послуг.

Україна, як і багато інших країн, стикається з численними соціально-економічними викликами, особливо на сучасному етапі розвитку. На фоні воєнних дій знищуються інфраструктура, житловий фонд і комунікаційні мережі, що призводить до серйозного погіршення умов проживання населення. Зокрема, збільшується витрата енергоресурсів на військові потреби, що призводить до зростання вартості енергоносіїв для цивільного населення. Війна також має негативний вплив на економічну активність країни, що призводить до зниження доходів населення та збільшення кількості соціально вразливих груп.

Високі тарифи на житлово-комунальні послуги та енергоресурси є серйозним фінансовим тягарем для багатьох українців, особливо для малозабезпечених верств населення та пенсіонерів. Субсидії допомагають зменшити цей фінансовий тиск, забезпечуючи доступність житла та комунальних послуг для тих, хто не може собі це дозволити за ринковими цінами. Це сприяє зниженню економічних нерівностей і збереженню соціальної справедливості.

Зростання цін на енергоресурси та погіршення економічної ситуації в суспільстві можуть призвести до соціальної напруги та конфліктів. Субсидії сприяють зменшенню ризику соціальних протестів та нестабільності, оскільки забезпечують громадянам необхідні умови для гідного життя та відчуття захищеності від фінансових труднощів.

У контексті сучасної екологічної кризи та стрімкого зростання цін на енергоресурси субсидії можуть стимулювати перехід до більш енергоефективних технологій та підвищити екологічну свідомість населення. Це може сприяти збереженню енергії, зменшенню викидів CO₂ та поліпшенню стану навколишнього середовища.

Отже, субсидії на житлово-комунальні послуги в сучасних умовах є не лише економічною, але й соціальною та екологічною необхідністю для забезпечення стабільності та розвитку українського суспільства.

Таким чином, дослідження актуальності та ефективності субсидування житлово-комунальних послуг у воєнний період є важливим завданням для розвитку відповідної державної політики та поліпшення якості життя населення в умовах нестабільності та кризових ситуацій.

Проблематика субсидування житлово-комунальних послуг уже знайшла своє відображення в наукових публікаціях авторів та інших науковців. Зокрема, у них висвітлено стратегічні засади соці-

альної політики в контексті проведення економічних реформ [1], а також здійснено аналіз теоретичних підходів та зарубіжних практик субсидування житлово-комунальних послуг [2], що створює наукове підґрунтя його вдосконалення в Україні. Методичні аспекти формування житлових субсидій в Україні розглянуті у працях Хренової Т. Ю. [3; 4], теоретичні основи щодо форм і джерел фінансування та фінансового забезпечення системи соціального захисту – у працях Данилюк О. І. [5]. Огінська А. Ю. розкрила зміст соціального захисту населення та роль держави в його забезпеченні [6]. Проте питання впливу субсидування населення на соціальну стабільність держави потребують додаткового дослідження та опрацювання.

Метою статті є дослідження теоретико-проблемних аспектів субсидування житлово-комунальних послуг та їх вплив на соціальну стабільність держави.

Соціальна стабільність держави значною мірою залежить від ефективності її соціальної політики, що спрямована на задоволення соціальних потреб (працевлаштування, освіта, охорона здоров'я, наявність житла та засобів до існування) та соціальний захист прав і свобод населення. Якщо говорити загалом, то соціальна політика зосереджується на сферах діяльності уряду, які традиційно асоціюються з державою добробуту. Тобто держава сприяє розвитку соціально-трудова відносин, створюючи при цьому можливості для реалізації конституційних прав людини та громадянина і, водночас, забезпечує створення системи соціального захисту. У сукупності це створює умови для реалізації соціального потенціалу людини та зумовлює появу нових викликів для ринку праці, приводячи до його реформування (рис. 1).

Усі завдання пов'язані між собою, і їх вирішення має сприяти забезпеченню гідного рівня життя населення та соціальної безпеки в державі. У цьому контексті субсидії є одним із інструментів важливого напрямку соціальної політики, а саме – соціального захисту, який, власне, і дозволяє державі підтримувати соціальну стабільність у суспільстві.

Загалом субсидування житлово-комунальних послуг представляє собою систему фінансової підтримки з боку держави для зменшення витрат населення на житлово-комунальні послуги, такі як сплата за електроенергію, опалення, водопостачання та водовідведення. Іншими словами, це певного роду державна гарантія підтримки домогосподарств, які не спроможні самостійно покривати свої витрати.

Згідно з результатами дослідження, проведеного Поплавською О. М., соціальні гарантії, які



Рис. 1. Основні завдання соціальної політики

надає держава, недостатні для соціальної підтримки домогосподарств, адже розрив між часткою населення, чії середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний прожитковий мінімум (тобто ця категорія людей постійно економить), та часткою домогосподарств, що відчують труднощі з матеріальними ресурсами для забезпечення первинних потреб (харчування), свідчить про використання раніше накопичених ресурсів, викривлення структури доходів та витрат домогосподарств і перехід населення в тіньовий сектор економіки [7]. Це підтверджує наявність проблемних аспектів у сфері субсидування житлово-комунальних послуг в Україні.

Основними цілями політики субсидування є забезпечення доступності житлово-комунальних послуг для соціально вразливих груп населення, підтримка соціальної справедливості та зниження енергетичних витрат.

З погляду теорії економіки субсидування сприяє зменшенню економічних нерівностей, оскільки знижує фінансові бар'єри для доступу до житлово-комунальних послуг і сприяє підвищенню рівня життя населення. Водночас ця політика може мати і негативні ефекти, такі як стимулювання недисциплінованого використання ресурсів або формування залежності від державної допомоги.

Завдяки постійному вдосконаленню у відповідь на виклики сучасності програма житлових субсидій уже понад 28 років залишається головним інструментом соціального захисту населення в умовах підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги. Вперше в Україні її було започатковано у 1995 р. задля допомоги вразливим верствам населення в оплаті житлово-комунальних послуг.

За останні 10 років вартість житлово-комунальних послуг для населення України суттєво зросла – зросли тарифи на водопостачання, опалення, електропостачання. На черзі – чергове підвищення тарифів, яке спричинене необхідністю відновлення пошкоджених підстанцій та ліній електромереж, теплових станцій та гідроелектростанцій унаслідок їх ураження російськими ракетами, яке спричинить додаткову потребу у відшкодуванні витрат на житлово-комунальні послуги для домогосподарств, віднесених до категорії малозабезпечених.

Необхідно зазначити, що, незважаючи на підвищення тарифів, якість житлово-комунальних послуг у багатьох територіальних громадах залишається незадовільною: водопостачання часто не відповідає встановленим вимогам до якості води, мають місце численні прориви в трубопроводах; опалення не завжди підключається вчасно; тривалі відключення електроенергії через пошкодження енергетичних об'єктів; наявність застарілих очисних споруд, що потребують модернізації, тощо. Ці проблеми є наслідком загального погіршення стану житлово-комунальних підприємств, обладнання яких експлуатується протягом тривалого часу без належного обслуговування та ремонту. Усі ці недоліки суттєво впливають на якість і своєчасність надання послуг населенню. Незважаючи на це, населення України зобов'язане своєчасно та в повному обсязі сплачувати за надані послуги. Тому значна частина громадян і домогосподарств потребує субсидій та звертається за їх призначенням.

На мікрорівні субсидії сприяють зменшенню фінансового тиску на домогосподарства, особливо на найбільш вразливі групи, такі як малозабезпече-

ні сім'ї, пенсіонери та молоді сім'ї. Це сприяє збереженню соціальної стабільності шляхом зменшення соціальних нерівностей і забезпечення мінімальних життєвих умов для всіх категорій населення.

На макрорівні субсидії можуть впливати на економічну стабільність держави через зменшення соціальної напруженості та забезпечення більш прогнозованого споживчого попиту. Це може мати позитивний ефект на економічний розвиток країни, особливо в періоди економічних криз.

Виходячи з вищенаведеного виділимо декілька напрямів впливу субсидування житлово-комунальних послуг на соціальну стабільність держави.

1. *Поліпшення доступності житлово-комунальних послуг.* Субсидії допомагають знизити фінансове навантаження на домогосподарства, що забезпечує доступність основних комунальних послуг, таких як водопостачання, опалення та електроенергія. Це важливо для підтримки соціальної рівності та запобігання соціальному виключенню, особливо для вразливих груп населення.
2. *Зменшення соціальної нерівності.* Субсидії можуть зменшити розрив між доходами різних верств населення, надаючи фінансову допомогу тим, хто не може самостійно покривати витрати на комунальні послуги. Це сприяє зменшенню соціальної напруги та зміцнює соціальну згуртованість.
3. *Збереження життєвого рівня.* Субсидії допомагають зберегти життєвий рівень населення у випадках економічних криз або підвищення тарифів. Це допомагає уникнути суттєвих соціально-економічних потрясінь, які можуть виникнути в результаті різкого зростання витрат на житлово-комунальні послуги.
4. *Підвищення соціальної справедливості.* Система субсидій дозволяє краще розподілити фінансові витрати між різними верствами населення, що сприяє більшій соціальній справедливості, зменшенню соціальної напруженості та поліпшенню соціальної інтеграції.
5. *Підвищення економічної ефективності.* Розуміння ефективності витрат державних коштів на субсидії та їх вплив на бюджетну систему країни сприяє визначенню оптимальних стратегій витрачання ресурсів та уникнення надмірного фінансового навантаження на бюджет. Зменшення витрат на комунальні послуги збільшує наявний дохід домогосподарств, що, своєю чергою, стимулює

споживчий попит. Це може позитивно вплинути на економічний стан країни, оскільки зростання споживчого попиту сприяє підвищенню виробництва та зайнятості.

Економічна ефективність субсидій значно залежить від їх адресності та цільового використання. Правильне визначення категорій громадян, які потребують допомоги, та прозорість механізмів розподілу субсидій сприяють зменшенню зловживань і корупції. Окрім цього, субсидування, за умови застосування дієвого порядку його реалізації, стимулює залучення інвестицій в енергоефективні технології та модернізацію інфраструктури ЖКГ, що, своєю чергою, знижує споживання енергії та витрати на комунальні послуги в довгостроковій перспективі.

6. *Підвищення екологічної стійкості.* За умови застосування адресного підходу субсидії можуть сприяти популяризації підтримки заходів з енергоефективності, що в підсумку приведе до зменшення споживання енергії та викидів парникових газів. Усі заходи в рамках цього напряму можна поділити на декілька основних груп:
 - ✦ модернізація будівель: утеплення стін, заміна вікон і дверей на енергоефективні;
 - ✦ встановлення сучасних систем опалення: перехід на екологічно чисті джерела енергії, такі як сонячні колектори або теплові насоси;
 - ✦ впровадження технологій водозбереження.

Наприклад, можна згадати досвід м. Київ, яке з 2014 р. реалізує міську програму з енергоефективності будівель за схемою співфінансування «70/30». З весни 2023 р. до участі в програмі залучені не лише об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, а й кооперативи. Завдяки цій Програмі за період її реалізації вдалося успішно виконати близько 700 проектів з енергоефективності. Проект реалізовується на умовах конкурсу, де найголовнішим чинником є співвідношення обсягу інвестованих коштів та рівня досягнутої енергоефективності. Метою проекту є «заохотити мешканців будинків до реалізації енергоефективних заходів, що дозволять економити тепло в будинку і відповідно – кошти на сплаті за нього. Завдяки цій програмі Київ є лідером у впровадженні проектів із енергоефективності. Жителі столиці зменшують обсяги використання енергоресурсів у 2–3 рази та поліпшують технічний стан і комфорт своїх будинків» [8].

Іншим прикладом є урядова програма «теплих кредитів».

Ключовими цілями цієї програми є:

- ✦ заміщення природного газу як джерела енергії в усіх секторах економіки, зокрема в

комунальному господарстві та в секторі домашніх господарств;

- ✦ стимулювання ОСББ і ЖКГ до впровадження енергоефективних заходів через відшкодування частини суми кредиту, що була залучена на придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів.

За цією програмою держава відшкодовує витрати:

- ✦ на придбання котлів для фізичних осіб у сумі до 12 тис. грн (20% суми кредиту);
- ✦ на придбання енергоефективного обладнання/матеріалів для власників приватних будинків у сумі до 14 тис. грн (35% суми кредиту);
- ✦ на загальнобудинкові заходи для ОСББ/ЖБК як юридичних осіб – у сумі до 14 тис. грн у розрахунку на одну квартиру (40% суми кредиту).

Цією програмою передбачено, що в разі наявності у складі ОСББ домогосподарств, які отримують субсидію, – відшкодування може бути збільшено до 70% суми кредиту, а якщо позичальником є фізична особа, то до 35% за всіма напрямками, але не більше 12 тис. грн.

Уповноваженими на видачу «теплі кредити» у рамках програми є державні банки. Механізм даної програми працює за наведеною на *рис. 2* схемою.

Популярність і високий попит на державну програму пов'язані, передусім, з тим, що механізм стимулювання енергоефективності є максимально простим у застосуванні, участь у ньому не ускладнена бюрократичним та адміністративним навантаженням на громадян, адміністративним контролем з боку Державного агентства [9; 10].

Водночас екологічні наслідки субсидування можуть призвести і до виникнення певних проблем, оскільки зниження витрат на енергію може призводити до збільшення споживання ресурсів та викидів парникових газів. З цієї причини важливим є постійний моніторинг енергоефективності та пошук балансу між соціальними та екологічними аспектами субсидій.

7. Підвищення політичної активності громадян та реалізації принципу відкритості та публічності. Дослідження проблематики субсидій допомагає збільшити рівень розуміння й обговорення цього питання в суспільстві, що сприятиме підвищенню політичної активності громадян і створенню більш прозорої та відкритої системи управління. Програми субсидування можуть сприяти залученню громадян до процесів прийняття рішень.

Наприклад, проведення громадських слухань та консультацій з питань розподілу субсидій стимулює активну участь населення. Висока залученість громадян сприяє формуванню відповідального суспільства, яке контролює діяльність уряду та вимагає підзвітності від чиновників.

Інформаційні кампанії щодо субсидій на ЖКГ підвищують обізнаність населення про їх права та можливості отримання державної допомоги. На сьогоднішній день існує система подання заяви на отримання субсидії через портал сайту Мінсоцполітики та через застосунок «Дія». Таким чином, спрощені бюрократичні процедури здатні залучати широкі верстви населення та скорочують час розгляду необхідної заяви.

Ефективні програми субсидування можуть також вплинути на політичний ландшафт, підвищу-

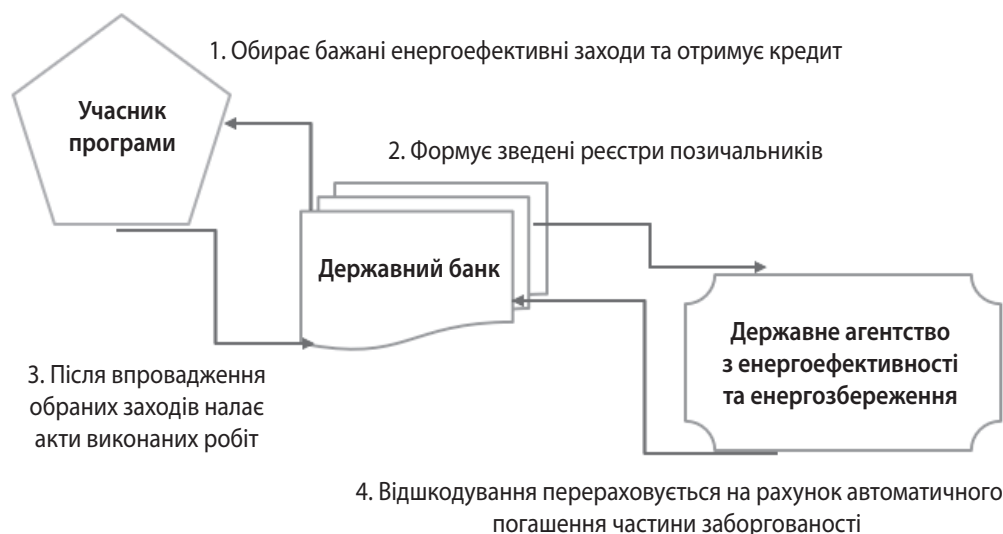


Рис. 2. Механізм функціонування програми «теплі кредити»

ючи підтримку тих політиків та партій, які активно працюють над вирішенням соціальних проблем.

8. *Підтримка економічної стабільності.* Надання житлових субсидій населенню стимулює домогосподарства до своєчасної оплати комунальних послуг, що забезпечує стабільність фінансових надходжень до підприємств комунальної інфраструктури. Це, своєю чергою, сприяє підтримці їх економічної стабільності та запобігає потенційним перебоям у наданні послуг.

Перелічені вище напрями підкреслюють важливість субсидування для забезпечення соціальної стабільності та гармонії в суспільстві.

Ефективне субсидування житлово-комунального господарства демонструє турботу держави про своїх громадян, що зміцнює їх довіру до уряду та підтримує політичну стабільність. Субсидії можуть служити індикатором відповідальності та готовності влади вирішувати насущні проблеми населення, що підвищує їх легітимність і популярність. Ефективна реалізація програм субсидій допомагає знижувати рівень бідності, підтримувати соціально вразливі групи населення та зміцнювати довіру громадян до державних інститутів. В умовах економічної нестабільності та високих тарифів на комунальні послуги субсидії відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та гармонії в суспільстві. Водночас однією з ключових проблем субсидування є зростання тарифів на житлово-комунальні послуги, що створює значні фінансові та бюджетні виклики для уряду. Безперечно, управління цими витратами та їх ефективне розподілення мають стати ключовими аспектами фінансової політики країни.

ВИСНОВКИ

Субсидування житлово-комунальних послуг відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної стабільності держави, зменшенні соціальних нерівностей і підвищенні якості життя населення. Однак ефективність цієї політики потребує постійного аналізу й адаптації до мінливих умов економічного, соціального та екологічного середовища. Тільки таким чином можна забезпечити сталість і ефективність державної підтримки у сфері житлово-комунальних послуг і зберегти соціальну стабільність у сучасному світі.

Для забезпечення ефективності субсидування необхідно постійно здійснювати моніторинг та оцінювати результати програм, вносити необхідні корективи на основі зворотного зв'язку від громадян та експертів. Це дозволить підвищити ефек-

тивність використання бюджетних коштів та забезпечити максимальну користь для населення. Лише комплексний підхід до вирішення цих проблем дозволить досягти поставлених цілей та забезпечити належний рівень соціального захисту громадян. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Лопушняк Г. С. Інституційне забезпечення державної соціальної політики: теоретико-проблемні аспекти. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. № 2. С. 31–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_2_6
2. Лопушняк Г. С., Фоменко О. О. Субсидування житлово-комунальних послуг: теоретичні аспекти та зарубіжні практики. *Актуальні проблеми економіки*. 2022. № 5. С. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2022-1-251-43-55>
3. Хренова Т. Ю. Житлові субсидії як особливий різновид соціальних пільг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 53. Т. 1. С. 152–155. URL: <http://surl.li/rdobzg>
4. Хренова Т. Ю. Теоретико-правові підходи щодо розуміння сутності житлової субсидії. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 78–83. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_4/16.pdf
5. Данилюк О. І. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.50>
6. Огінська А. Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 131–136. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/29.pdf
7. Поплавська О. Соціальна безпека: нові виміри в сучасному глобальному середовищі. *Галицький економічний вісник*. 2022. Т. 75. № 2. С. 21–29. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu_2022.02.021
8. Офіційний портал Києва. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/iz_16_zhovtnya_v_kiyevi_rozpochnut_priyom_zayavok_dlya_uchasti_v_energoefektivniy_programi_7030_u_2024_rotsi/
9. Дослідження результативності та економічної ефективності державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2020 роки за результатами обстеження учасників програми у 2015–2020 рр. URL: https://saee.gov.ua/sites/default/files/Ocinka_0.pdf
10. Державна підтримка енергозбереження – програма «теплих кредитів». URL: <https://saee.gov.ua/uk/consumers/tepli-kredyty>

REFERENCES

- "Derzhavna pidtrymka enerhozberezhennia – prohrama «teplykh kredytiv»" [State Support for Energy Saving – "Warm Loans" Program]. <https://sae.gov.ua/uk/consumers/tepli-kredyty>
- "Doslidzhennia rezul'tatynosti ta ekonomichnoi efektyvnosti derzhavnoi tsilyovoi ekonomichnoi prohramy enerhoefektyvnosti i rozvytku sfery vyrobnytstva enerhonosiiv iz vidnovliuvanykh dzherel enerhii ta alternatyvnykh vydiv palyva na 2010-2020 roky za rezul'tatamy obstezhennia uchasnykiv prohramy u 2015-2020 rr." [Study of the Effectiveness and Economic Efficiency of the State Targeted Economic Program of Energy Efficiency and Development of the Sphere of Energy Production from Renewable Energy Sources and Alternative Fuels for 2010-2020 Based on the Results of the Survey of Program Participants in 2015-2020]. https://sae.gov.ua/sites/default/files/Ocinka_0.pdf
- Danyliuk, O. I. "Sotsialnyi zakhyst naselennia ta finansovyi mekhanizm ioho realizatsii" [Social Protection of Population and Financial Mechanism of Its Realization]. *Efektivna ekonomika*, no. 5 (2019). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.50>
- Khrenova, T. Yu. "Teoretyko-pravovi pidkhody shchodo rozuminnia sutnosti zhytlovoi subsydii" [Theoretical and Legal Approaches to Understanding the Essence of the Housing Subsidy]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, iss. 6, part 4 (2017): 78-83. http://www.nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_4/16.pdf
- Khrenova, T. Yu. "Zhytlovi subsydii yak osoblyvyi riznovyd sotsialnykh pilh" [Housing Subsidies as a Special Rind of Social Pillars]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo»*, iss. 53, part 1 (2018): 152-155. <http://surl.li/rdobzg>
- Lopushniak, H. S. "Instytutsiine zabezpechennia derzhavnoi sotsialnoi polityky: teoretyko-problemni aspekty" [Institutional Support of State Social Policy: Theoretical and Problematic Aspects]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, no. 2 (2011): 31-38. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_2_6
- Lopushniak, H. S., and Fomenko, O. O. "Subsyduvannia zhytlovo-komunalnykh posluh: teoretychni aspekty ta zarubizhni praktyky" [Subsidy of Housing and Utility Services: Theoretical Aspects and Foreign Practices]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 5 (2022): 43-55. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2022-1-251-43-55>
- Ofitsiinyi portal Kyieva. https://kyivcity.gov.ua/news/iz_16_zhovtnya_v_kiyevi_rozpochnut_priyom_zayavok_dlya_uchasti_v_energoefektivniy_programi_7030_u_2024_rotsi/
- Ohinska, A. Yu. "Sotsialnyi zakhyst naselennia ta finansovyi mekhanizm yoho realizatsii: teoretyko-kontseptualnyi zriz" [Social Protection of the Population and Financial Mechanism of Its Realization: Theoretical and Conceptual Section]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 4 (2018): 131-136. http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/29.pdf
- Poplavska, O. "Sotsialna bezpeka: novi vymiry v suchasnomu hlobalnomu seredovyshchi" [Social Security: New Dimensions in the Modern Global Environment]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 75, no. 2 (2022): 21-29. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu_2022.02.021

Рецензент – Скібська К. О., кандидат економічних наук, доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом КНЕУ ім. В. Гетьмана (Київ)